Linas Tamulynas,
Inga Martišauskytė

Gerduvėnų kapinyno ir senovės gyvenvietės žvalgomieji tyrinėjimai 2002 ir 2007 metais

Gerduvėnų kapinynas (Klaipėdos r., Vėžaičių sen.) buvo nežinomas Lietuvos archeologams iki 1996 m., kai į LNM pateko Romos imperijos moneta, rasta P. Petrikienės žemėje. 2002 bei 2007 m. šioje vietoje vykdyti žvalgomieji archeologiniai tyrimai.

Kapinynas ir gyvenvietė yra ant viršutinės Minijos terasos, apie 1 km į V nuo Minijos kairiojo kranto, 700 m į PR nuo Minijos ir Gerdaujos santakos ir apie 500 m į PV nuo Gerduvėnų piliakalnio su papėdės gyvenviete. Š pusėje gyvenvietę ir kapinyną riboja stačiašlaitė griova, kurios gylis yra daugiau kaip 30 m. Jos dugne buvo įrengtas žvyro karjeras.

2002 m. tyrimų metu ištirtos 2 perkasos (43 m^2 plotas), 2007 m. – 3 perkasos (30 m^2).

Perkasoje 1, ariamame sluoksnyje, kurio storis buvo 40 cm, rasta degintinių kaulų, įvairių dirbinių bei jų fragmentų (vytinių ir tordiruotų antkaklių fragmentai, mėlyno stiklo karoliuko fragmentas, pasaginė segė aguoniniais galais, lipdytos lygiu paviršiumi bei žiestos keramikos šukių). Po ariamu sluoksniu dalyje perkasos atsidengė tamsaus grunto, sudaryto iš smėlio, sumaišyto su pilka žeme ir degėsiais, sluoksnis. Jame rasta įvairių dirbinių fragmentų, lipdytos keramikos šukių bei degintų kaulų. Sluoksnis interpretuotinas kaip žemės ūkio darbų metu sunaikinti vėlyvuoju geležies amžiumi datuotini kapai. Po šiuo sluoksniu aptiktos kelios duobės, vienoje kurių aptikta kiaurasienės keramikos.

Perkasos 2 paviršiuje surinkta daugiau kaip 20 lipdytos keramikos fragmentų, aptikta kilpinių kabučių fragmentų, segė lenkta kojele su buožele virš įvijos, dvi Romos imperijos monetos, klevo sėklos formos kabutis, lazdelinis smeigtukas. Iškart po arimu surasta antkaklė kūginiais galais ir geležinis lazdelinis smeigtukas, gulėję vienas šalia kito. Tai, matyt, kapo, suardyto arimo metu, liekanos. Po ariamu sluoksniu išryškėjo kelios duobės, kurių užpildas – pilkas smėlis su degėsiais. Vienoje duobių rastas pusmėnulio formos kiaurarašč io kabučio fragmentas, vario lydinio įvijos fragmentas, lipdytos keramikos fragmentas bei geležies gargažė. Jei tai suardyto kapo duobė, tai pagal pusmėnulio formos kabutį šis kapas turėtų būti datuojamas $B_2/C_1–C_3$ periodais (150–350 m.).

Perkasoje 3, ariamame sluoksnyje, kurio storis iki 60 cm, rastos kelios lipdytos šukės lygiu paviršiumi. Po ariamu sluoksniu pasirodė įžemis. Perkasos PR kampe išryškėjo duobės, kurios užpildas maišytas smėlis, fragmentas. Radinių duobės užpilde nerasta, jos chronologija ir paskirtis nenustatyta.

Perkasos 4 ariamame sluoksnyje, kurio storis iki 30 cm, rastos žiestos buitinės keramikos šukės, glazūruotų plokštinių koklių fragmentų bei lipdyta šukė lygiu paviršiumi. Perkasoje aptikta 95x60 cm dydžio, iki 20 cm gylio duobė, kurios užpildas – smėlis su smulkiais degėsiais, keli apdegę akmenys, keramikos bei perdegusio molio fragmentai. Duobė interpretuotina kaip židinys.

Perkasoje 5 aptiktas nenustatyto dydžio, iki 40 cm gylio duobės fragmentas, perkasoje užėmęs 6 m^2. Duobės užpildas – molingas juodžemis, kuriame aptiktos kelios lipdytos keramikos šukės.

Kapinyno teritorijos paviršiuje 2001, 2002, 2007 m. rasta degintinių kaulų, surinkta daugiau kaip 100 įvairių dirbinių ir jų fragmentų – ietigalių fragmentų, žiedinė segė, zoomorfinių apyrankių fragmentai, dvigubi vario lydinio karoliai, gintarinis karoliukas ir kt.

Apibendrinant 2002 ir 2007 m. tyrimų rezultatus galima teigti, kad Gerduvėnuose buvęs nedidelis, tik apie 0,5 ha plotą užėmęs II–IV ir IX–XIII a. kapinynas, stipriai apardytas žemės ūkio darbų metu. Kapinyno teritorijoje ir aplinkoje vėlesniais laikais buvę kelios sodybos. Ar šalia kapinyno buvusi vienalaikė gyvenvietė, nenustatyta.

The 2002 and 2007 field evaluations of Gerduvėnai cemetery and old settlement

During the 2002 and 2007 evaluations of a suspected cemetery site in Gerduvėnai (Klaipėda district), 5 trenches (a total area of 73 m^2) were excavated. Cremated bones and over a 100 isolated finds were discovered on the surface and in the layer of ploughed soil in the territory of the cemetery. It was established that at this site a cemetery, which was located in an area of about 0.5 ha and dates to the 2nd–4th and 9th–13th centuries, had been severely disturbed in farming the area. Structures (cooking pits, several pits with no clear purpose) connected with an old settlement were discovered inside the cemetery's territory and in its vicinity. The precise chronology of the old settlement could not be determined but on the basis of the thrown pottery and stove tile sherds that were isolated finds, it is possible to state that the farmsteads here were certainly from a later period than the cemetery.

Vykintas Vaitkevičius,
Augustina Grinkevičiūtė

Bajorų kapinynas

2007 m. pagal KPD archeologinių vertybių tyrimų programą KU ir KšM tęsė Bajorų kapinyno ir aukojimo vietos (Kietaviškių sen., Elektrėnų sav.) (A56) tyrinėjimus (žr. *ATL 2006 metais,* V., 2007, p. 146–153).

Prieš ekspediciją dr. R. Guobytės parengtas Bajorų duburio geomorfologinis žemėlapis rodo, jog vienoje pelkėtoje limninėje lygumoje telkšantys (iš Š į P) Švenčiuko, Švenčiaus ir Briaunio ežerai praeityje, taip pat veikiausiai ir kapinyno naudojimo laikotarpiu buvo vienas vandens telkinys. Seniausi istorijos šaltiniai, kalbėdami apie Šuolių apylinkes, jį vadina Švenčiumi (надь озеромь моимь Швентемь, 1612 m.). Šis faktas yra nepaprastai svarbus tolesniems tyrimams ir gali tapti svarbia kapinyno bei aukojimo vietos padėtį motyvuojančia informacija.

Archeologinės ekspedicijos metu sinchroniškai buvo pradėti palinologiniai, makrobotaniniai, diatomėjų ir geocheminiai tyrinėjimai. Gręžinius Briaunio apyežeryje, 140 m į Š–ŠV nuo kapinyno kalvos centro gręžė, grunto pavyzdžius kapinyno viršuje ir Š papėdėje paėmė dr. M. Stančikaitė ir dr. V. Šeirienė. Tai leidžia tikėtis, kad jau artimiausioje ateityje bus duomenų Briaunio ežero raidos etapų datavimui, kapinyną sudarančio juodžemio sluoksnio kilmės ir kitiems svarbiems tiriamo paminklo klausimams nagrinėti.

Kapinynas. Radinių aptikta santykinai mažiau negu pirmais metais, degintinių kapų horizontas – juodžemio sluoksnis su kaulais, keramikos, metalo, titnago, stiklo radiniais,